

**Anna Nitkiewicz-Jankowska,
Grzegorz Jankowski**

**Dziedzictwo kulturowe turystycznej
przestrzeni nadrzecznej jako czynnik
wpływający na ruch turystyczny**

Ekonomiczne Problemy Usług nr 85, 199-211

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

ANNA NITKIEWICZ-JANKOWSKA

GRZEGORZ JANKOWSKI

Uniwersytet Śląski

**DZIEDZICTWO KULTUROWE TURYSTYCZNEJ PRZESTRZENI
NADRZECZNEJ JAKO CZYNNIK WPLYWAJĄCY NA RUCH
TURYSTYCZNY**

Wprowadzenie

Woda jest związkiem chemicznym niezbędnym do życia organizmów roślinnych i zwierzęcych. Należy ona do grupy związków najbardziej rozpowszechnionych na Ziemi, pełniących bardzo istotne funkcje, gdyż wchodzi w skład organizmów, umożliwia przemianę materii, jest składnikiem pożywienia, pełni funkcje środowiska życia¹. Z punktu widzenia człowieka i jego potrzeb można dodać jeszcze kilka innych przykładów funkcji wody, np.:

- stanowi niezbędny element w procesach produkcyjnych;
- jest podstawą do tworzenia szlaków komunikacyjnych;
- jest składnikiem walorów turystycznych, dostarczając nie tylko wrażeń estetycznych, krajoznawczych i wypoczynkowych, ale może być podstawą produktu turystycznego.

¹ Zob. A. Mierzwiński, *1000 słów o ekologii i ochronie środowiska*, Wydawnictwo Bellona, Warszawa 1991, s. 270; E. Pyłka-Gutowska, *Ekologia z ochroną środowiska. Przewodnik*, Wydawnictwo Oświata, Warszawa 2004, s. 115.

Szczególne znaczenie w życiu człowieka mają rzeki, gdyż to wzdłuż nich powstawały pierwsze osady ludzkie, dając początek starożytnym cywilizacjom (Mezopotamia nad Tygrysem i Eufratem czy Egipt nad Nilem). Rzeki zatem są elementem współtworzącym specyficzne formy przestrzeni, gospodarki i kultury.

Badania nad funkcją i rolą rzek należą do interdyscyplinarnych, co wynika z konieczności czerpania wiedzy na ten temat z geografii, historii, socjologii czy też etnografii. Punktem wyjścia najczęściej są szeroko rozumiane zagadnienia związane z geografiami kompleksową, za pomocą której najlepiej można wyjaśnić zjawiska zachodzące na styku środowiska przyrodniczego i antropogenicznego.

Celem niniejszego opracowania jest określenie roli przestrzeni nadrzecznej w przestrzeni turystycznej, a także próba określenia wpływu dziedzictwa kulturowego na popyt turystyczny.

1. Rodzaje przestrzeni i ich związek z popytem turystycznym

Przestrzeń pojmowana i definiowana jest w różny sposób przez liczne dyscypliny naukowe. Przyjmując więc interdyscyplinarność w pojmowaniu przestrzeni, należy mieć na uwadze nie tylko zagadnienia z zakresu geografii (traktowanej holistycznie), ale również innych dziedzin, np.: filozofii, socjologii, ekonomii czy też etnografii.

Najogólniej ujmując, przestrzeń to trójwymiarowa, jednorodna, nieskończona i nieograniczona rozciągłość, w której zachodzą wszelkie możliwe zjawiska fizyczne².

W socjologii prace nad odbiorem przestrzeni, jak również jej symboliczną wartością doprowadziły do ukonstytuowania dyscypliny zwanej socjologią przestrzeni, której głównym obszarem zainteresowań jest przestrzeń społeczna (publiczna, półpubliczna, półprywatna czy też prywatna)³. W tym kontekście ważne też jest pojęcie obszaru kulturowego, rozumianego przez A. Wallisa jako

² B. Meyer, *Turystyka jako ekonomiczny czynnik kształtowania przestrzeni*, Rozprawy i Studia t. (DCXIX) 545, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2004, s. 17.

³ M.S. Szczepański, *Socjologia przestrzeni i przestrzeń kulturowa rzeki*, w: *Karta Kulturowa Rzeki*, red. G. Bożek, Centrum Dziedzictwa Kulturowego Górnego Śląska, Katowice 1993, s. 25–29.

określona funkcjonalnie przestrzeń, przekształcaną na poziomie wartości materialnych, estetycznych oraz symbolicznych⁴. Z tym z kolei związane jest pojęcie społecznego wytwarzania przestrzeni odnoszącego się przede wszystkim do procesów zmian przestrzeni fizycznej w kulturową i antropogeniczną⁵.

Na potrzeby analiz geograficznych natomiast pojęcie przestrzeni zostało zawężone i skonkretyzowane. Nie obejmuje ono już przestrzeni „abstrakcyjnej”, lecz rzeczywistość i trójwymiarową, w której zawarte są różnorakie formy działalności człowieka (społecznej i ekonomicznej) wraz z ich uwarunkowaniami⁶. Jedną z ważniejszych wydaje się być przestrzeń geograficzna postrzegana jako powierzchnia ziemi, a więc przestrzeń obejmująca środowisko geograficzne. Podlegając zmianom w wyniku rozwoju cywilizacyjnego, zawiera w sobie coraz to większą różnorodność elementów, spełniających nowe funkcje społeczne, gospodarcze i kulturowe. Z. Ziolo w ramach przestrzeni geograficznej wyodrębnia trzy kategorie: przestrzeń fizyczno-geograficzną, przestrzeń społeczno-gospodarczą oraz przestrzeń kulturową⁷.

Należy również wziąć pod uwagę pojęcie przestrzeni turystycznej będącej częścią przestrzeni geograficznej, w której występuje ruch turystyczny, niezależnie od jego wielkości i charakteru. Zasadniczo wyróżnia się cztery główne grupy elementów mających wpływ na charakter przestrzeni turystycznej: dziedzictwo przyrodnicze, dziedzictwo kulturowe, infrastrukturę oraz człowieka (zarówno jako podmiot turystyczny, sam turysta oraz ludność miejscowa danej przestrzeni turystycznej)⁸.

Problematyka przestrzeni turystycznej analizowana jest w licznych koncepcjach badawczych dotyczących między innymi takich zagadnień, jak: model

⁴ A. Wallis, *Informacja i gwar. O miejskim centrum*, PIW, Warszawa 1979, s. 17.

⁵ M.S. Szczepański..., *op.cit.*, s. 36.

⁶ K. Kuciński, *Geografia ekonomiczna. Zarys teoretyczny*. Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1994, s. 15.

⁷ Z. Ziolo, *Miejsce struktury przestrzennej przemysłu w przestrzeni geograficznej*, w: *Geografia. Człowiek. Gospodarka*, red. B. Domański, Instytut Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1997, s. 126–127.

⁸ B. Włodarczyk, *Przestrzeń turystyczna. Istota, koncepcje, determinanty rozwoju*, Rozprawy habilitacyjne Uniwersytetu Łódzkiego, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2009, s. 74–77.

cyklu ewolucji obszaru turystycznego według R.W. Butlera, koncepcja percepcji przestrzeni czy też koncepcja samej przestrzeni turystycznej⁹.

S. Liszewski wydzielił pięć typów przestrzeni turystycznej, do których zaliczył: przestrzeń eksploracji turystycznej (odkrywania, poszukiwania oraz badania nieznanymi terenów), przestrzeń penetracji turystycznej (tworzona przez turystów), przestrzeń asymilacji turystycznej (przestrzeń nawiązywania przez turystę bliższych kontaktów z ludnością miejscową), przestrzeń kolonizacji turystycznej (przestrzeń trwałego zajmowania i zagospodarowania turystycznego obszaru) oraz przestrzeń urbanizacji turystycznej (stałego osadnictwa na obszarach wykreowanych przez turystykę)¹⁰.

Przestrzeń turystyczną można także podzielić w nieco innym ujęciu na: przestrzeń turystyczną obszaru (ujęcie obiektywne – zbiór miejsc i procesów w nich zachodzących) oraz przestrzeń turystyczną człowieka, którą można podzielić na przestrzeń użytkowaną indywidualnie (obiektywną, dająca się opisać empirycznie) i przestrzeń postrzeganą indywidualnie (subiektywną, będąca indywidualnym wyobrażeniem na podstawie doświadczeń)¹¹.

Istotną kwestią stają się zatem różne poziomy pojmowania przestrzeni turystycznej (realny, percepcyjno-mentalny, wirtualny, duchowy), pomiędzy którymi zachodzą różnego rodzaju zależności bezpośrednie i pośrednie¹².

W rozważania te wpisuje się koncepcja przestrzeni nadrzecznej (regionu nadrzecznego), której swoistym szkieletem (osią główną) jest rzeka, wokół której wykształcił się obszar o wyraźnych cechach odróżniających go od terenów sąsiednich. Nie jest to oczywiście podejście nowatorskie, gdyż od dawna w naukach geograficznych pojawia się pojęcie „struktur potamologicznych” w kontekście szeroko rozumianych zagadnień dotyczących historii osadnictwa, gospodarczych czy też organizacji przestrzeni¹³.

⁹ Zob. *Turystyka*, red. W. Kurek, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 30–49; A. Kowalczyk, *Podstawy geografii turystyki*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 37–54.

¹⁰ S. Liszewski, *Przestrzeń turystyczna*, „Turyzm”, t. 5, z. 2, s. 95.

¹¹ B. Włodarczyk, *Przestrzeń turystyczna. Istota...*, *op.cit.*, s. 80–81.

¹² Zob. B. Włodarczyk: *Przestrzeń turystyczna – pojęcie, wymiary, cechy*, „Turyzm” 2007, nr 17/1-2, s. 151–153.

¹³ W. Drobek, *Przestrzeń kulturowa rzeki*, w: *Rzeki. Kultura, cywilizacja, historia*, t. 5, red. J. Kultuniak, Wydawnictwo Śląsk, Katowice 1996, s. 226.

Rozwój cywilizacyjny spowodował, że pojawiły się obszary, na których rzeka była podstawą planowego zagospodarowania i użytkowania terenów do niej przylegających. Kreowała więc przestrzeń nadrzeczną, czego dowodem współcześnie są – obok elementów kultury duchowej – liczne obiekty kultury materialnej w postaci obiektów inżynierskich (mosty, śluzy, jazy, przepusty), gospodarczych (młyny, folusze) czy wręcz elementów założeń przestrzennych (układy urbanistyczne, obronne itp.). Wpisuje się to w większość koncepcji zakładających dominującą rolę działalności człowieka w kształtowaniu przestrzeni tożsamej dla danego regionu.

Podsumowując powyższe wywody, można pokusić się o zdefiniowanie pojęcia turystycznej przestrzeni nadrzecznej, którą będzie fragment przestrzeni turystycznej geograficznie zdeteminowany obecnością i funkcją rzeki w przestrzeni. Pamiętać przy tym należy, że rzeka w tym ujęciu jest nie tylko walorem przyrodniczym, ale również istotnym czynnikiem istnienia walorów kulturowych, a także powstałych specyficznych form zagospodarowania (np. budowle hydrotechniczne). Obszarowo – z geograficznego punktu widzenia – można tę przestrzeń nadrzeczną sprowadzić do przestrzeni doliny rzecznej lub w nieco innym kontekście do powiatów lub gmin, przez które ta rzeka przepływa albo jednostek administracyjnych znajdujących się całkowicie lub częściowo w obrębie doliny rzecznej.

Dla pełniejszego wprowadzenia należy także zdefiniować pojęcie dziedzictwa kulturowego. Konwencja w sprawie ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, która odbyła się 16 listopada 1972 roku w Paryżu (ratyfikowana przez Polskę w 1976 roku) dziedzictwo kulturalne definiuje jako:

- zabytki – dzieła architektury, dzieła monumentalnej rzeźby i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, grotty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki i nauki;
- zespoły – budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swą architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem, mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;
- miejsca zabytkowe – dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy, a także stanowiska archeologiczne mają-

ce wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, archeologicznego, etnologicznego lub antropogenicznego¹⁴.

Obecnie dziedzictwo kulturalne w UNESCO dzieli się umownie na dziedzictwo materialne (zabytki nieruchome) oraz dziedzictwo niematerialne (np. tradycje)¹⁵. Pojęcie dziedzictwo kulturalne jest określane również jako dziedzictwo kulturowe, a terminy te używane są zamiennie. Dziedzictwo kulturowe, które niewątpliwie stanowi element walorów turystycznych, mieści się w sferze zainteresowań turysty, generując ruch turystyczny.

Ruch turystyczny obok wydatków turystycznych stanowi miernik tzw. efektywnego popytu turystycznego (przynoszącego realne dochody). Popyt turystyczny najczęściej definiowany jest jako suma pewnych dóbr turystycznych, usług i towarów, które turyści są skłonni nabyć przy określonym (a także akceptowanym, w możliwościach zasięgu) poziomie cen¹⁶. Dziedzictwo kulturowe przestrzeni turystycznej (w tym przestrzeni nadrzecznej) determinowane jest geograficznie. Czynniki geograficzne wymieniane są obok czynników: ekonomicznych, demograficznych, prawno-politycznych, społecznych, psychologicznych i innych – jako czynniki wpływające na popyt turystyczny¹⁷. Można zatem pokusić się o stwierdzenie, że dziedzictwo kulturowe obszaru (w tym przestrzeni nadrzecznej) jest czynnikiem wpływającym na ruch turystyczny, a więc również na popyt turystyczny.

2. Dziedzictwo kulturowe i ruch turystyczny w turystycznej przestrzeni nadrzecznej doliny Odry

Odra jest drugą co do długości rzeką Polski mierząca 854 km, z czego 742 km znajduje się na obszarze Polski. Źródła rzeki znajdują się w Górach Oderskich w Czechach. Początkowo rzeka ma charakter górski, następnie przechodząc

¹⁴ *Konwencja w sprawie dziedzictwa kulturalnego i naturalnego*; Dz.U.76.32.190. www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Konwencja_o_ochronie_swiatowego_dziedzictwa.pdf f - dnia 5.XI.2011.

¹⁵ www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/, 05.11.2001.

¹⁶ Zob. J. Altkorn, *Marketing w turystyce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, s. 23.

¹⁷ Zob. V.T.C. Middleton, *Marketing w turystyce*, Polska Agencja Promocji Turystyki, Warszawa 1996, s. 38–49.

przez charakter wyżynny, zmienia się w rzekę typowo nizinną, uchodząc do Zalewu Szczecińskiego. Odra jest żeglowna od ujścia Opawy (761 km), jest uregulowana na całej długości, skanalizowana między Kędzierzynom-Koźlem a Brzegiem Dolnym. Stanowi ona najlepszą w Polsce śródlądową drogę wodną¹⁸.

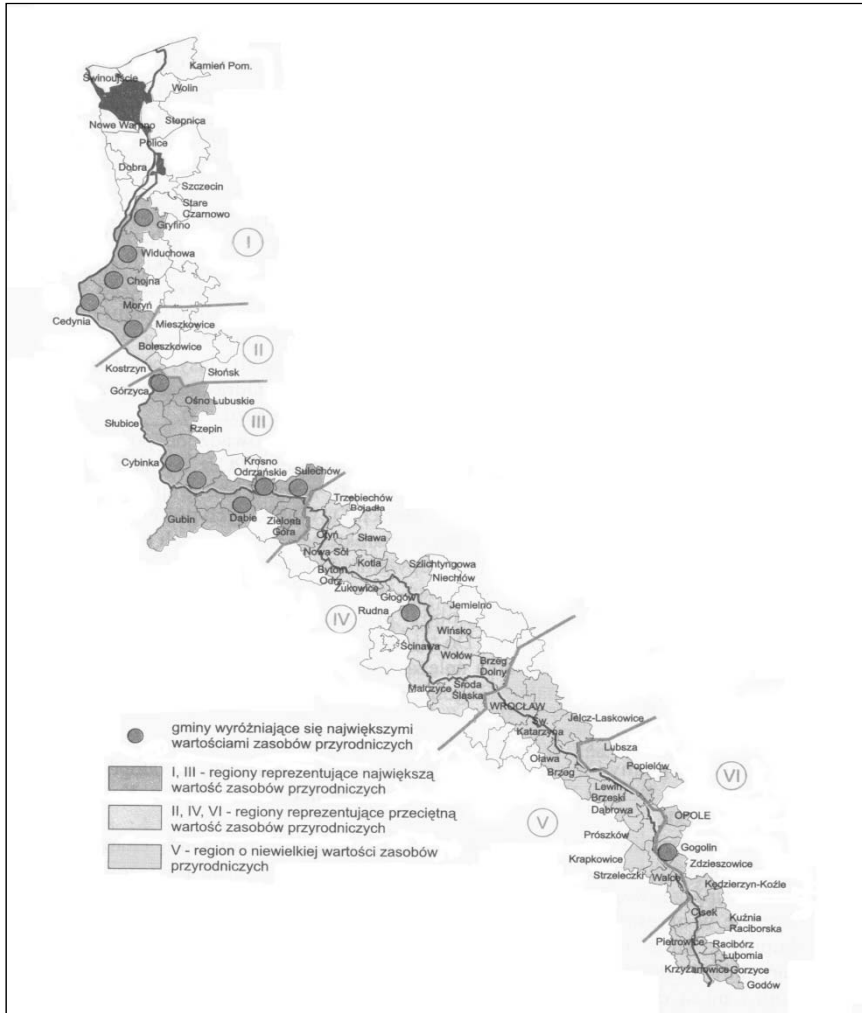
Dziedzictwo kulturowe turystycznej przestrzeni nadrzecznej doliny Odry zdeterminowane jest w dużym stopniu walorami przyrodniczymi.

Analizy atrakcyjności środowiska przyrodniczego dla turystyki i rekreacji doliny Odry dla gmin i powiatów znajdujących się w obrębie doliny rzecznej dokonał zespół naukowy pod kierownictwem S. Liszewskiego w latach 2001–2003. Wnioski płynące z najważniejszych aspektów przeprowadzonych badań można przedstawić następująco:

1. Różnorodność krajobrazowa scharakteryzowana na podstawie wskaźnika rozdrobnienia Ł.J. Iwaszuty i W.A. Nikołajewa (1969), wskazuje na istnienie następujących klas: 20 gmin (21,28%) – bardzo zróżnicowane krajobrazowo; 49 gmin (55,96%) – zróżnicowane krajobrazowo; 15 gmin (15,96%) – średnio zróżnicowane krajobrazowo; 6 gmin (6,38%) – mało zróżnicowane krajobrazowo; 4 gminy (4,25%) bardzo mało zróżnicowane krajobrazowo.
2. Ocena środowiska przyrodniczego na potrzeby turystyczne uwzględniająca tradycyjne elementy (ukształtowanie powierzchni terenu, wody powierzchniowe i zbiorniki roślinne) pozwoliła na dokonanie klasyfikacji gmin pod kątem atrakcyjności dla turystyki masowej: gminy wyjątkowo atrakcyjne – 0 %; 2,02% gminy bardzo atrakcyjne; 14,15% gminy atrakcyjne; 26,26% gminy średnio atrakcyjne; 25,25% gminy mało atrakcyjne oraz 32,32% gminy nieatrakcyjne.
3. W dolinie Odry występują również formy ochrony przyrody, które niewątpliwie wpływają na uatrakcyjnienie oferty turystycznej, a wśród nich można wyróżnić: jeden park narodowy, 38 rezerwatów przyrody, 13 parków krajobrazowych, 823 pomniki przyrody, trzy zespoły przyrodniczo-krajobrazowe oraz 129 użytków ekologicznych.

¹⁸ *Słownik geograficzno-krajoznawczy Polski*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 518–521.

4. Biorąc pod uwagę wszystkie walory przyrodnicze, można wydzielić regiony turystyczne doliny Odry o zróżnicowanej wartości zasobów przyrodniczych (rysunek 1)¹⁹.

Rys.1. Wartości zasobów przyrodniczych w dolinie Odry

Źródło: *Możliwości i kierunki..., op. cit., s. 96.*

¹⁹ *Możliwości i kierunki rozwoju turystyki w Dolinie Odry*, Red. S. Liszewski, Katedra Geografii Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź 2003, s. 64–100.

Używając pojęcia dziedzictwo kulturowe rzeki, należy dostrzegać całe środowisko człowieka (naturalne oraz antropogeniczne), którego głównym elementem są wszelkie działania związane z rzeką.

Z punktu widzenia atrakcyjności turystycznej najcenniejsze są oczywiście obiekty odpowiednio „wyeksponowane” w otaczającym je krajobrazie, stanowiąc wraz z nim swoistą przestrzeń kulturową. Wiele z tych obiektów na omawianym obszarze jest uznanym świadectwem nie tylko nadodrzańskiego, ale również europejskiego dziedzictwa kulturowego. Istnieje jednak duża grupa obiektów, które ze względu na stan techniczny czy też oddalenie od szlaków turystycznych, nie są znane szerszemu odbiorcy. Specyficzna sytuacja dotyczy także w przypadku obiektów hydrotechnicznych. Biorąc pod uwagę fakt, że w okresie powojennym powoli „odwracano się” od rzeki (coraz mniej przewożonych ładunków oraz coraz mniejsze wykorzystywanie turystyczne śródlądowych dróg wodnych), obiekty te nieużytkowane, bez odpowiedniej opieki technicznej popadały w ruinę, stając się nieatrakcyjnymi czy wręcz niebezpiecznymi dla turystyki i rekreacji.

Rosnące od połowy lat 90. XX wieku znaczenie turystyczne obiektów kultury przemysłowej, jak również postępująca rewitalizacja przestrzeni społecznej obszarów nadrzecznych spowodowała, że elementy infrastruktury związanej z wszelkimi formami wykorzystania rzek stają się na powrót atrakcyjne.

Na przestrzeni wieków ziemie nadodrzańskie były miejscem przenikania się wielu wpływów politycznych, narodowych, a co najważniejsze – kulturowych, tworząc niezmiernie zróżnicowane walory kulturowe. To niezwykle bogate dziedzictwo terenów doliny Odry jako obszaru kulturowego pogranicza powoduje, że są one niejako unikatowe w skali europejskiej.

Na potwierdzenie tego przytoczyć można liczbę nieruchomości dóbr kultury, wpisanych w rejestr Ośrodka Dokumentacji Zabytków, których w powiatach nadodrzańskich jest 70790 obiektów, a wśród nich 5624 obiektów znalazło się w rejestrze zabytków nieruchomości, gdzie zostały one podzielone na obiekty reprezentujące następujące kategorie: 58 założeń przestrzennych, 3437 obiektów grypy architektura i budownictwo, 627 parków i cmentarzy, 141 obiektów budownictwa przemysłowego, 1361 stanowisk archeologicznych²⁰.

²⁰ *Tamże*, s. 101.

Tabela 1

Walory kulturowe i ruch turystyczny w Dolinie Odry

Powiaty nadodrzańskie	Korzystający z noclegów w 2008 roku		Obiekty uznane przez władze lokalne Doliny Odry jako walory turystyczne
	ogółem	w tym turyści zagraniczni	
Województwo śląskie			
wodzisławski	8467	1589	125
raciborski	22755	4187	446
Województwo opolskie			
kędzierzyńsko-kozielski	18098	2885	107
krakowicki	13927	3398	49
opolski	24674	1948	97
brzeski	7260	826	68
Województwo dolnośląskie			
oławski	6448	1168	40
wrocławski	24366	2359	85
trzebnicki	18172	786	55
średzki	7520	452	82
wołowski	9731	339	41
legnicki	14596	4416	46
lubiński	24635	2126	37
górowski	460	-	24
głogowski	23217	3394	38
Województwo lubuskie			
nowosolski	20928	1378	94
zielonogórski	33623	6082	68
krośnieński	20316	3243	68
ślubicki	97654	50582	34
Województwo zachodniopomorskie			
myśliborski	22242	2886	91
gryfiński	28671	2220	147
Razem	447760	96264	1884

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Możliwości i kierunki...*, op. cit., s. 101, 102; www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/katow/ASSETS_09p09_04.pdf; www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/opole/ASSETS_09p09_05.pdf; www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/wroc/ASSETS_09p_09_04.pdf; www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/zgw/ASSETS_IX_4_9.pdf; *Turystyka w województwie zachodniopomorskim w latach 2007–2009. Informacje i opracowania statystyczne*, GUS Szczecin, 2010.

W dolinie Odry, w obrębie której znalazło się 21 powiatów z pięciu województw, znajduje się 1884 obiektów uznanych przez władze lokalne doliny jako

walor turystyczny (pominięto w tym zestawieniu wielkie miasta na prawach powiatu – Wrocław, Opole, Zielona Góra i Szczecin, gdyż znajdujące się na tym terenie liczne walory antropogeniczne czynią je nieporównywalnymi z resztą). Liczba obiektów uznanych za walor turystyczny wzdłuż doliny Odry jest zróżnicowana – od 24 w powiecie górowskim po 446 w powiecie raciborskim. Obiekty te z całą pewnością cechują się różnym stopniem atrakcyjności, o czym mogą w pośredni sposób świadczyć dane dotyczące liczby turystów korzystających z noclegów. Na podstawie tylko takich danych trudno jest jednoznacznie wskazać na rolę dziedzictwa kulturowego dla rozwoju ruchu turystycznego. W grupie 447760 turystów korzystających na tym obszarze z noclegów znajduje się turyści, którzy skorzystali z oferty tegoż dziedzictwa nad rzeką, gdyż to ono wpłynęło na charakter odwiedzanego miejsca (tabela 1).

Traktując dolinę Odry jako jeden wyodrębniony terytorialnie obszar, można jednoznacznie stwierdzić, że zarówno pod względem przyrodniczym, jak i kulturowym jest on bardzo zróżnicowany, a także atrakcyjny. Obszar ten z jednej strony niewątpliwie daje możliwości bardzo szerokiego turystycznego wykorzystania, a z drugiej – podstawę do realizacji potrzeb i spełniania motywów podróży współczesnego turysty. W związku ze specyfiką samej rzeki (szczególnie jej żeglownością) można wykorzystać ją zarówno jako szlak transportowy oraz źródło niezapomnianych wrażeń estetycznych i krajoznawczych.

Uwagi końcowe

Obszar doliny Odry jest atrakcyjny, a największe miasta nad tą rzeką mają swoje miejsce na mapie turystycznej Polski i stanowią sferę zainteresowań turysty, jednak potencjał samej rzeki nie jest jeszcze w pełni wykorzystany, pomimo tak wielu atutów i istnienia Odrzańskiego Szlaku Wodnego.

Przykład inicjatyw turystycznych w dolinie Odry stanowią: Związek Miast i Gmin Nadodrzańskich (2001 r.), Partnerstwo Doliny Środkowej Odry (2002 r.) czy Zachodniopomorski Szlak Żeglarski, Przestrzenne Muzeum Odry oraz Otwarte Muzeum Techniki we Wrocławiu. Cele kierunkowe zapisane w rządowym *Programie dla Odry – 2006 – aktualizacja* obejmują: aktywizację turystyczną obszarów chronionych i atrakcyjnych krajobrazowo w otoczeniu Odry; konsolidację działań podmiotów zaangażowanych w rozwój turystyczny otoczenia Odry; projekty inwestycyjne na rzecz budowy infrastruktury turystycznej

w oparciu o potencjał Odry; promocję Odry i jej otoczenia jako obszaru atrakcyjnego turystycznie²¹. Przedsięwzięcia te realizują *Koncepcję turystycznego i rekreacyjnego zagospodarowania Odry*, która jest zgodna ze strategiami rozwoju turystyki czy ze *Zintegrowanym Programem Operacyjnym Rozwoju Regionów na lata 2007–2013*. Głównym zaś jej celem jest przywrócenie funkcji żeglugowej i turystyczno-rekreacyjnej Odry²², która niewątpliwie wzbogaciłaby ofertę turystyczną Polski i dałaby możliwość realizacji całej gamy potrzeb turystycznych.

Przestrzeń nadrzeczna ze względu na zróżnicowane walory stanowi bardzo istotny element przestrzeni turystycznej. Przy odpowiednim zagospodarowaniu turystycznym można ją traktować jako produkt turystyczny typu obszar, gdyż jest zdeterminowanym geograficznie rodzajem produktu, który składa się ze zbioru elementów wyróżnionych ze względu na swoją konkretną lokalizację w przestrzeni (w tym przypadku w dolinie rzecznej), charakteryzującym się określonymi walorami turystycznymi²³.

CULTURAL HERITAGE OF RIVERSIDE TOURIST SPACE IN SELECTED EXAMPLES OF THE Odra VALLEY

Summary

The main objectives the authors set in the paper were to determine the role of riverside space in tourist space, and also to present selected examples of the cultural heritage of the riverside space of the Odra Valley.

In reference to the those objectives, the authors specified the notions of space (in various aspects), tourist space, riverside space, and cultural heritage. An attempt was

²¹ Program dla Odry – 2006 – aktualizacja. Projekt, Wrocław 2009, s. 107-106 www.programodra.pl/aktualizacjaPdO2006/PdO_2006_AKTUALIZACJA_wrzesien_2011.pdf, 10.11. 2011.

²² Zob. E. Marszałek, *Koncepcja turystycznego i rekreacyjnego zagospodarowania Odry*, Zeszyty Naukowe nr 465, Ekonomiczne Problemy Turystyki nr 8, Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2007, s. 179–187.

²³ J. Kaczmarek, A. Stasiak, B. Włodarczyk, *Produkt turystyczny. Pomysł, organizacja, zarządzanie*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2005, s. 76–77.

made to define the notion of riverside tourist space. The cultural heritage of the Odra Valley was also emphasised. The article ends with conclusions regarding the role of riverside space in tourist space. This part also mentions actions regarding tourism development in the area under discussion.

Translated by Robert Górniak